

ՍՈՒՐՔ ԶԱԿՈՐ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՆԻՍՏ ՄԱՅՐ Ե ԿԵՂԵՅԻ

ՏՕՒ ՊԱՅՏԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

23 ՅՈՒՆԻՍ 2017

Կիրակնօրեայ Ընթերցումներ	Էջ 1
Սփիւտք Նոր Հորիզոններու Դիմաց...	Էջ 4
Ծանուցումներ	Էջ 8

ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՐՔԷՆ

(7.25-8.4)

Ի մաստուծիւնը Աստուծոյ զօրութեան ճաճանչն է, ամենակալին փառքին ճշմարիտ ծագումը. ուստի ո՛չ մէկ պիտի թանցէ իր խառնուրդն անոր մէջ: Մշտնջենաւոր լոյսին նշոյլն է անիկա, Աստուծոյ ներգործութեան անարատ հայելին եւ անոր բարերարութեան պատկերը:

Մէկ է անիկա եւ ամենակարող, ինքնակալ է եւ բոլորը նորոգող: Բոլոր ժամանակներուն ալ մաքուր հոգիներուն մէջ կը բնակի եւ զանոնք Աստուծոյ բարեկամ ու մարգարէ կը դարձնէ, որովհետեւ Աստուած կը սիրէ միայն ան՝ որ իմաստութեամբ կ'ապրի:

Իմաստութիւնը աւելի գեղեցիկ է քան արեւը, գերիվեր է քան բոլոր համաստեղութիւնները: Լոյսին հետ համեմատած՝ գերազանց է անիկա, որովհետեւ մինչ գիշերը փոխն ի փոխ լոյսին տեղը կ'առնէ, չարը չի կրնար յաղթել իմաստութեան:

Անիկա աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը կը սփռէ իր օգուտները եւ իր բարերարութեամբ կը խնամէ բոլորը: Երիտասարդութեանս օրերէն իսկ սիրեցի ու փնտռեցի զայն, ուղեցի զայն ինծի հարս ունենալ, անոր գեղեցկութեան ցանկացի: Անիկա իր ազնուական ծագումը կը փառաւորէ, որովհետեւ Աստուծոյ կեանքին հաղորդակից է եւ տիեզերքի Տէրը սիրեց զայն: Արդարեւ անիկա խորհրդակից է Աստուծոյ իմաստութեան եւ իր ընտրութեամբ մասնակից է անոր գործերուն:

ԶԱՔԱՐԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷԻ ԳԻՐՔԷՆ

(14.16-21)

Այն ատեն, Երուսաղէմի վրայ արշաւած բոլոր ազգերու մնացորդները տարուէ տարի Երուսաղէմ պիտի գան երկրպագելու Թագաւորին, ամենակալ Տէր Աստուծոյ, եւ Տաղաւարահարաց տօնը կատարելու: Այն ժողովուրդը որ մերժէ Երուսաղէմ գալ երկրպագելու Թագաւորին ամենակալ Տէր Աստուծոյ, անիկա անձրեւ պիտի չուրանայ իր երկրին վրայ:

Եթէ Եգիպտոսի ժողովուրդը չելլէ ու չգայ, պիտի ենթարկուի նոյն հարուածին որով Տէրը պիտի պատուհասէ այն ժողովուրդները որոնք Տաղաւարահարաց տօնը կատարելու չեն գար:

Եւ Պատուհասը որ եգիպտացիներուն վրայ պիտի գայ՝ պիտի գայ նաեւ բոլոր այն ժողովուրդներուն վրայ որոնք

Տաղաւարահարաց տօնը կատարելու չեն գար: Այն օրը նոյնիսկ ձիերու սանձին վրայ գրուած պիտի ըլլայ. «Տիրոջ համար սրբագործուած»։ Աստուծոյ տան կաթսաներն իսկ սուրբ պիտի համարուին զոհասեղանին վրայ գրուած տաշտերուն նման, ու Երուսաղէմի եւ Հրէաստանի մէջ գտնուող ամէն կաթսայ ամենակալ Տիրոջ անունով նուիրագործուած պիտի ըլլայ. այնպէս որ բոլոր անոնք որ զոհ մատուցանելու կու գան՝ պիտի առնեն զանոնք եւ անոնց մէջ եփեն իրենց մատաղը: Եւ այն օրը Աստուծոյ տան մէջ ոեւէ վաճառորդ պիտի չգտնուի:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՌԱՔԵԱԼԻ
ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԱՄԱԿԷՆ
(1.1-7)

Մենք լսեցինք, մեր աչքերով տեսանք եւ մեր ձեռքերով շօշափեցինք Որդին, Բանը, որ սկիզբէն իսկ կեանքի ստեղծիչն էր: Ան նոյնինքն կեանքն էր, որ յայտնուեցաւ: Մենք տեսանք եւ կը վկայենք, ձեզի պատմելով անոր մասին, այսինքն՝ յաւիտենական կեանքին մասին, որ Հօրը հետ էր եւ այժմ մեզի յայտնուեցաւ: Ինչ որ տեսանք ու լսեցինք կը պատմենք ձեզի, որպէսզի դուք ալ մասնակից դառնաք այն հաղորդակցութեան, որ մենք ունինք Հօրը եւ անոր Որդւոյն Յիսուս Քրիստոսի հետ, եւ ձեր ուրախութիւնը կատարեալ ըլլայ: Ահա թէ ինչու կը գրենք ձեզի այս նամակը:

Պատգամը որ իրմէ լսեցինք եւ ձեզի կը փոխանցենք, սա է՝ թէ Աստուած լոյս է, բնաւ խաւար չկայ անոր մէջ: Արդ, եթէ

ըսենք “հաղորդակից ենք իրեն” եւ միւս կողմէ շարունակենք խաւարի մէջ ապրիլ, կը ստենք ահա եւ ճշմարտութեան դէմ կը գործենք: Իսկ եթէ Աստուծոյ լոյսին մէջ քալենք, այն ատեն ճշմարտապէս հաղորդակից կ’ըլլանք իրարու, եւ իր Որդւոյն Յիսուսի արիւնը կը սրբէ մեզ ամէն մեղքէ:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԷՆ
ԸՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԻ
(16.13-17.13)

Երբ Յիսուս Փիլիպպոսի կառուցած Կեսարիայի կողմերը եկաւ, իր աշակերտներուն հարցուց. «Մարդիկ ի՞նչ կ’ըսեն մարդու Որդիին մասին. ո՞վ եմ ես»: Անոնք պատասխանեցին. «Ոմանք քեզ Յովհաննէս Մկրտիչը կը կարծեն, ոմանք Եղիա մարգարէն, իսկ ուրիշներ՝ Երեմիան կամ մարգարէներէն մէկը»: Յիսուս հարցուց անոնց. «Իսկ դո՛ւք ով կը կարծէք զիս»: Սիմոն Պետրոս պատասխանեց. «Դուն Քրիստոսն ես կենդանի Աստուծոյ Որդին»:

Յիսուս ըսաւ անոր. «Երանի՜ քեզի Սիմոն, Յովնանի որդի, որովհետեւ ատիկա քեզի յայտնողը մարդ մը չէր, այլ իմ Հայրս որ երկինքի մէջ է: Քեզ “Պետրոս”, այսինքն ժայռ կոչեցի, եւ այդ ժայռին վրայ պիտի շինեմ իմ եկեղեցիս, զոր մահն իսկ պիտի չկարենայ յաղթահարել: Քեզի պիտի տամ երկինքի արքայութեան բանալիները, եւ ինչ որ կապես երկրի վրայ՝ կապուած պիտի ըլլայ երկինքի մէջ եւ ինչ որ արձակես երկրի վրայ՝ արձակուած պիտի ըլլայ երկինքի

Աստուած
լոյս է, բնաւ
խաւար չկայ
անոր մէջ:

Դուն
Քրիստոսն
ես կենդանի
Աստուծոյ
Որդին:

մէջ»։ Ապա Յիսուս խստիւ պատուիրեց իր աշակերտներուն, որ ոեւէ մէկուն չըսեն թէ ինքն է Քրիստոսը։

Այս դէպքէն ետք, Յիսուս սկսաւ յայտնել իր աշակերտներուն, թէ պէտք է որ ինք Երուսաղէմ երթայ, ուր շատ պիտի չարչարուի քահանայապետներէն, Օրէնքի ուսուցիչներէն եւ երէցներէն. զինք նոյնիսկ պիտի սպաննեն եւ սակայն ինք երրորդ օրը յարուիրեն պիտի առնէ։

Ասորվրայ Պետրոս զինք մէկ կողմ տարաւ եւ սկսաւ հակառակելով վիճիլ. «Քաւ լիցի, Տէ՛ր, այդպիսի բան թող չպատահի քեզի»։ Յիսուս Պետրոսի դառնալով ըսաւ. «Ետիս գնա, սատանա՛յ, դուն արգելք ես ինծի, որովհետեւ Աստուծոյ ծրագիրը չէ որ կը խորհիս, այլ մարդոց մտահոգութիւնը կ'արտայայտես»։

Ապա Յիսուս իր աշակերտներուն ըսաւ. «Եթէ մէկը ուզէ ինծի հետեւիլ՝ թող ուրանայ իր անձը, առնէ իր խաչը եւ ետեւէս գայ։ Որովհետեւ ով որ ուզէ իր անձը փրկել՝ պիտի կորսնցնէ զայն, եւ

ով որ ինծի համար կորսնցնէ իր անձը՝ պիտի գտնէ զայն։ Ի՞նչ օգուտ, երբ մէկը ամբողջ աշխարհը շահի, բայց իր կեանքը կորսնցնէ, որովհետեւ ոեւէ բանով չի կրնար իր կեանքը ետ առնել։ Արդարեւ, երբ մարդու Որդին գայ իր Հօր փառքով իր հրեշտակներուն հետ, իւրաքանչիւրին իրեն գործերուն համաձայն հատուցում պիտի կատարէ։ Վստահ եղէք, որ հոս գտնուողներէն ոմանք պիտի չմեռնին՝ մինչեւ տեսնեն Մարդու Որդին որ կու գայ իր թագաւորութեամբ»։

Վեց օր ետք, Յիսուս իր հետ առաւ

Պետրոսը, Յակոբոս եւ Յովհաննէս եղբայրները եւ զանոնք բարձր լեռ մը հանեց, ուր առանձին էին։ Հոն այլակերպեցաւ անոնց դիմաց. իր դէմքը արեւու նման լուսաւոր դարձաւ եւ հագուստները լոյսի նման ճերմակ եղան։ Եւ ահա երեւցան Մովսէսն ու Եղիան, որոնք կը խօսէին Յիսուսի հետ։ Պետրոս ըսաւ Յիսուսի. «Տէ՛ր, ի՞նչ լաւ է հոս. եթէ կ'ուզես երեք վրաններ շինենք, մէկը քեզի, մէկը Մովսէսի եւ միւսը Եղիայի համար»։ Մինչ Պետրոս կը խօսէր, ահա լուսաւոր ամպ մը ծածկեց զիրենք.

ամպին մէջէն ձայն մը լսուեցաւ որ կ'ըսէր. «Այս է իմ սիրելի Որդիս որ հաւնեցայ. անոր մտիկ ըրէք»։ Երբ աշակերտները լսեցին ասիկա, սարսափահար՝ երեսի վրայ գետին ինկան։ Յիսուս մօտենալով՝ դպաւ անոնց եւ ըսաւ. «Ոտքի՛ ելէք, մի՛ վախնաք»։ Աշակերտները իրենց աչքերը վեր բարձրացուցին եւ Յիսուսէ զատ մարդ չտեսան։

Եւ մինչ լեռնէն վար կ'իջնէին, Յիսուս պատուիրեց անոնց, ըսելով. «Մինչեւ որ մարդու Որդին մեռելներէն յարուիրեն չառնէ, ձեր տեսածը ոեւէ մէկուն մի՛ պատմէք»։ Այն ատեն աշակերտները հարցուցին Յիսուսի. «Հապա ինչո՞ւ Օրէնքի ուսուցիչները կ'ըսեն թէ նախ Եղիան պէտք է գայ»։ Յիսուս պատասխանեց. «Ճի՛շդ է, Եղիան նախ գալով՝ պիտի պատրաստէ ամէն ինչ. բայց գիտցէք որ Եղիան արդէն իսկ եկած է, սակայն մարդիկ զայն չճանչցան եւ անոր հետ վարուեցան ինչպէս որ ուզեցին։ Նոյնպէս ալ Մարդու Որդին պիտի չարչարուի անոնց կողմէ»։ Այն ատեն աշակերտները հասկեցան թէ Յովհաննէս Մկրտիչի մասին կը խօսէր ան։

Ոտքի՛
ելէք, մի՛
վախնաք»։

Եթէ մէկը
ուզէ ինծի
հետեւիլ՝ թող
ուրանայ իր
անձը, առնէ
իր խաչը եւ
ետեւէս գայ։

**«ՍՓԻՒՌԸ ՆՈՐ
ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐՈՒ ԴԻՄԱՑ.
ՍՓԻՒՌԻ ՀԱՅՈՒՆ
ԻՆՔՆԱՀԱՍԿԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆԸ»**

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառի նաոբ՝ ստորել: Կարդացուած 11-12 Յուլիսին, Պիֆայայի (Լիբանան) Ս. Աստուածածին Վանքին մէջ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կազմակերպած համագումարին առիթով:

Համագումար մը չէ այս հաւաքը՝ բառին աւանդական առումով, այլ՝ բարձրաձայն մտածելու եւ մեր փորձառութիւնները, տաղանայներն ու հայեցակէտերը իրարու հետ բաժնելու հաւաքական ճիգ մը: Մեզ իր շուրջ համախմբողը դա՛րձեալ աւանդական նիւթ մը չէ, այլ իւրայատուկ խնդիր մը՝ իր բարդ ու զգայուն բնոյթով եւ անյետաճելի աշխատանքներով: Ի՞նչ կը նշանակէ հայ ըլլալ սփիւռքի մէջ. ի՞նչ են հայ մարդուն հա՛յ ըլլալու ցուցանիշներն ու հայ նկատուելիու չափանիշները. ի՞նչ է հայ մարդուն ինքնահասկացողութիւնը: Ոչ հեռաւոր անցեալին տեսական ու նոյնիսկ տարօրինակ կրնային թուիլ նման հարցադրումներ. այսօր, սակայն, անոնք սփիւռքի հայուն ամէնօրեայ կեանքին հետ սերտ աղերս ունեցող գոյութեանական խնդիրներ են ու լուրջ մարտահրաւէրներ:

Անհրաժեշտ է, հետեւաբար, հեռու մնալ ակադեմական մօտեցումներէ ու բնազանցական վերլուծումներէ, ինչպէս նաեւ՝ հարցերն ու կացութիւնները վարդազոյն տեսնելու ռոմանթիք հակումներէ: Մնայուն գունաթափումի մէջ գտնուող սփիւռքի պարզած ներկայ մտահոգիչ պատկերը կը պարտադրէ ըլլալ իրատես, թէկուզ երբեմն յոռետես՝ մեր քննարկումներուն եւ ախտաճանաչում կատարելու ու լուծումներ որոնելու ճիգին մէջ:

Համայնքային, թեմական կամ միութենական հանգամանքներով չէ, որ հոս կը գտնուինք: Ներկաները տարբեր փորձառութիւններ ունեցող, տարբեր միջավայրերու մէջ ապրող, տարբեր տարիքի ու սեռի պատկանող, տարբեր մասնագիտութեանց տէր, եւ այս բոլորէն վեր՝

սփիւռքի հայուն ներկայով տազնապող ու ապագայով մտահոգ անձեր են:

Իր բազմազան ու այլազան տարածքներով, մեր դիմաց գտնուող խնդիրը քննարկումներու լայն դաշտ մը կը բանայ մեր առջեւ: Հարկ է խուսափիլ ընդհանրացումներէ ու կարկինը լայն բանալու փորձութենէն եւ կեդրոնանալ հաւաքի ընդհանուր թեմային վրայ: Մեր նպատակը հաստատումներ կատարել չէ, այլ՝ առաջին, պատմական խորքին վրայ դիտելով, սփիւռքի հայուն ինքնահասկացողութեան ու ինքնարտայայտութեան պարզած ներկայ պատկերին քննարկումն է՝ իր դրական ու բացասական երեսներով, եւ՝ երկրորդ, սոսկ նկարագրականէն անդին, ինքնութեան նոր մօտեցումներու, նոր չափանիշներու, նոր սահմաններու ու սահմանումներու որոնումն է:

Այս հայեցակէտով ու հեռանկարով կ'ուզեմ կարգ մը մտածումներ բաժնել ձեզի հետ՝ որպէս ընդհանուր շրջագիծ եւ ուղեգիծ մեր կատարելիք քննարկումներուն:

Իր խոր հաւատքով ու ամուր կամքով եւ ազատ, անկախ ու ամբողջական Հայաստանի տեսիլքով հզօրացած սփիւռքը մնաց հա՛յ՝ հաւատարմօրէն կառչած իր արմատներուն: Արդարեւ, սփիւռքի հայութեան մէկ դարու պատմութիւնը օտար հողին վրայ ու օտար երկինքներու տակ, ես կ'ուզեմ բնորոշել որպէս հայ մնալու պայքարի պատմութիւն:

Այսօր սփիւռքի հայուն պայքարը դարձած է աւելի՛ ահեղ ու աւելի՛ ճակատագրական, իսկ սփիւռքի պայքարելու տոկունութիւնը սկսած է հետզհետէ տկարանալ: Տեղական պայմաններուն պատշաճելու բնական ճիգը սկսած է վերածուիլ տեղացի դառնալու արագ ընթացքի, յատկապէս՝ արեւմտեան երկիրներուն մէջ: Հայու ինքնութիւնը տեղ մը տեղատուութեան, այլ տեղ մը պարտուողականութեան, տեղ մը անտարբերութեան, այլ տեղ մը համակերպումի նշաններ սկսած է ցոյց տալ՝ տարբեր տարողութեամբ, շեշտաւորումով ու արտայայտութիւններով:

Ախտաճանաչումի լուրջ ու համապարփակ փորձ մը մեր դիմաց պարզուող ներկայ կացութեան՝ կրնայ մեզ տարբեր ուղղութիւններու եւ եզրակացութիւններու առաջնորդել: Այսպէս, արդեօք Հայաստանի անկախութեան ստեղծումով, եւ Հայաստանը իր տազնապներով ու մարտահրաւէրներով դառնալով սփիւռքի հայութեան առաջնահերթ խնդիրներէն մէկը,

սփիւռքի մէջ հայապահպանումի ուղղութեամբ տարուող լայնածաւալ աշխատանքները սկսած են դանդաղիլ: Արդեօ՞ք կրօնական, կրթական, մշակութային ու ազգային կառոյցներու ճամբով անցեալի սերունդներուն կատարած ծով գոհողութիւնը վերանորոգ թափով շարունակելու նուիրումը սկսած է պակսիլ նոր սերունդներուն մէջ: Արդեօ՞ք մեր շրջապատին հետ մնայուն ու գոյութեանական շփումի մէջ ըլլալով՝ սկսած ենք հայու ինքնութիւնը տարբեր մօտեցումներով ըմբռնել, տարբեր չափանիշներով արժեւորել ու տարբեր կերպերով արտայայտել: Արդեօ՞ք համաշխարհայնացումի յառաջացուցած արմատական փոփոխութիւններուն դիմաց չենք կրցած վերանորոգել մեր կառոյցները, վերակենսաւորել մեր արժէքներն ու վերաթարմացնել մեր աւանդութիւնները: Վերջապէս, արդեօ՞ք վերանկախացեալ Հայաստանը չէ կրցած հայապահպանման գծով անհրաժեշտ սնունդը ճիշդ ու ծրագրուած կերպով հայթայթել սփիւռքին: Թերեւս՝ բոլոր միաժամանակ:

Ընդհանուր սահմանումով, ինքնութիւնը, ուրիշէն տարբեր ըլլալ է, ինքզինք ըլլալ է: Անհատի ինքնութիւնը արտացոլացումն է հաւաքական ինքնութեան, իսկ այս վերջինը կազմաւորուած է ցեղային, ազգային, մշակութային, կրօնական ու ընկերային գործօններով: Ինքնութիւնը ունինաւ իր արժէքներու համակարգը: Աւանդութիւններ, ձգտումներ, երազներ ու տեսլականներ՝ ինքնութեան սնուցիչ ու պահպանիչ տարրերն են:

Ինքնութիւնը կաղապարուած կամ զմուտուած իրականութիւն մը չէ: Հետեւաբար ինքնութեան բացարձակումը տոկմաթիք կամ ուժմանթիք արժեհասփերով ճիշդ չէ: Ինքնութիւնը հարկ է ըմբռնել որպէս կազմաւորման ու զարգացման մնայուն ընթացք, ուր հողը, միջավայրը, փոխյարաբերութիւններն ու ժամանակը իրենց զօրեղ ազդեցութիւնը ունին: Ինքնութեան կազմաւորման ու զարգացման ընթացքին կեղեւը կը փոխուի, սակայն միջուկը կը մնայ նոյնը, իսկ եթէ միջուկը փոխուի ինքնութիւնը կը կորսուի: Ինքնութեան հաւաքական արտայայտութիւնը կրնայ յարաբերաբար երկար դիմանալ ժամանակի մաշումին: Սակայն երբ ինքնութիւնը պարփակուած մնայ անհատի նեղ սահմաններուն մէջ, կը դառնայ ենթակայ՝ արագ աղաւաղումի ու նոյնիսկ անհետացման:

Նախ Հայաստանի ու ապա Կիլիկիոյ մէջ հայու ինքնութիւնը ունեցաւ կազմաւորման ու զարգացման իր հոլովոյթը՝ յատկապէս Կիլիկիոյ

բազմացեղ, բազմակրօն ու բազմամշակոյթ ընկերութեան մէջ ենթակայ դառնալով տարբեր ազդեցութիւններու: Սփիւռքի մէջ Կիլիկիայէն ժառանգուած հայու ինքնութիւնը չշարունակեց իր կազմաւորման ու զարգացման բնական ընթացքը, այլ միայն արտաքին հոսանքներուն դէմ պաշտպանուեցաւ՝ մեր կրօնական ու մշակութային արժէքներու ու աւանդութիւններու գանձարանն ու առաքեալը հանդիսացող եկեղեցիով, հայակերտումին հնոցն ու հայ լեզուին բերդը հանդիսացող հայ դպրոցով եւ մեր աւանդութիւններուն ու ձգտումներուն պահակը հանդիսացող ազգային կառոյցներով:

Եւ հիմա պահ մը խորաթափանց աչքերով դիտենք մեր շուրջը:

Հայու ինքնութիւնը կազմաւորող հնոցները եւ գայն պաշտպանող ամրոցները սկսած են կորսնցնել իրենց հմայքն ու ուժականութիւնը: Հայու ինքնութեան կերտման ու պահպանման մէջ կենսական դեր ունեցած մեր պատմական դէպքերն ու դէմքերը սկսած են սպառել իրենց ներուժը՝ հետզհետէ դուրս մնալով մեր ժողովուրդի հաւաքական յիշողութենէն: Ամբողջական Հայաստանի տեսիլքը, որ դարձաւ ինքնութիւն ամրացնող հզօր գաղափարախօսութիւն, Հայաստանի Հանրապետութեան վերստեղծումով սկսած է սփիւռքի հայու կեանքին մայր էջէն հեռանալ: Իսկ եթէ աւանդական սփիւռքին քով աւելցնենք վերջին քսանհինգ տարիներուն գոյաւորուած հայաստանեան եւ խորհրդային սփիւռքները, իրենց ինքնութեան տարբեր շեշտաւորումներով ու արտայայտութիւններով, եւ՝ երեք սփիւռքներուն յառաջացուցած քառասյին վիճակը, այն ատեն կ'անդրադառնանք, թէ ի՞նչ ահաւոր տագնապի դիմաց կը գտնուի հայու ինքնութեան կազմաւորումն ու սնուցումը, պաշտպանութիւնն ու պահպանումը:

Այսօր սփիւռքի տարածքին ինքնաճանաչման տարբեր կերպերու ինքնութեան տարբեր արտայայտութիւններու հանդիսատես կը դառնանք: Այսպէս, աթիւ ինքնութիւն, որ ինքզինք կ'արտայայտէ հայու աւանդական ինքնութեան բաղադրիչ տարրերով. կրաւորական ինքնութիւն, որ ինքզինք յարաբերաբար նեղ սահմաններու մէջ կ'արտայայտէ՝ հեռու հաւաքական հայ կեանքէն, եւ՝ քնացած ինքնութիւն, որ կ'արթննայ համահայկական լուրջ տագնապի մը (երկրաշարժ) կամ մեծ իրադարձումի մը (Հայաստանի վերանկախացում) առիթով:

Անցեալին, Կիլիկիոյ ու Օսմանեան

կայսրութեան միջեւ սփիւռքեան կեանքի առաջին շրջանին մեր անմիջական շուրջը գտնուող «ուրիշ»-ին ներկայութիւնը մեզ մղեց ամրապնդելու ու պաշտպանելու մեր ինքնութիւնը: Փոքր ազգերուն յատուկ հակազդող ինքնութիւն մը կազմաւորեցինք եւ մեր շուրջը ինքնապաշտպանութեան պատեր հիւսեցինք՝ օգտագործելով յատկապէս կրօնն ու մշակոյթը: Ինքնութիւն պաշտպանելու այս աւանդական կերպը, սակայն, կորսնցուցած է իր գորութիւնը: Ներկայ բազմազոյն ընկերութեան մէջ «ուրիշ»-ը մեր դրացին է, մեր գործընկերը, մեր ազգականը եւ նոյնիսկ՝ ընտանիքի անդամը: Համաշխարհայնացումը քանդած է մեզ «ուրիշ»-էն բաժնող, հեռացնող ու զանազանող ամէն տեսակ սահմանագիծներ ու ցուցանիշներ եւ իր տիրապետութեան տակ առած է մարդը՝ իր մտածելակերպով, գործելակերպով ու կենցաղակերպով: Ընկերութեան կեանքի բոլոր բնագաւառներէն ներս տարբերութիւնները սկսած են նահանջել ու նմանութիւնները՝ դառնալ տիրապետող: Ներկայ դարու մարդը չի կրնար այլեւս փակ օղակներուն մէջ մտածել, գործել ու ապրիլ: Համաշխարհայնացումը ստեղծած է անդրազգային ինքնութիւն մը, որուն հօր հոսանքին դիմաց ինքնութիւնները, մանաւանդ՝ փոքր ազգերու, ենթակայ են մաշումի ու կորստեան: Խորհրդային Միութեան փլուզումէն յետոյ Եւրոպայի մէջ վերայայտնուած ազգ-պետութիւնները, ազգային ինքնութեան ու արժէքներու վրայ հաստատուած իրենց համակարգով չլիցքան նոյնիսկ դանդաղեցնել համաշխարհայնացումի ինքնութիւն ընկղմող հոսանքը:

Հայաստանի դիմագրաւած ներքին թէ՛ արտաքին տագնապներն ու մարտահրաւէրները ցոյց կու տան, որ հայութեան կէսէն աւելին ներկայացնող սփիւռքին թուային աճը պիտի շարունակուի: Արդ, եթէ սփիւռքի ինքնաճանաչումը եւ անոր առողջ ու զօրեղ պահպանումը, թերեւս՝ տարբեր մօտեցումներով ու շեշտաւորումներով, ապահով հիմերու վրայ ու յստակ ուղղութեան մէջ չգրուի շուտով, անոր վախճանական հասցէն կրնայ դառնալ անորոշութիւն ու այլասերում: Սփիւռքի հայուն ինքնութիւնը դիմագրաւող վտանգներուն ու մարտահրաւէրներուն շարքին անհրաժեշտ է մատնանշել հետեւեալները.

1) Ինքնութիւն պահող ամէնէն զօրեղ գործօնը անկասկած հոգն է: Երբ սփիւռքի հայուն ոտքին տակ հայրենի հող չկայ, ան ենթակայ է մաշումի

ու ձուլումի: Կը յիշեմ ուսուցչիս հետեւեալ խօսքը՝ «Սփիւռքը կը նմանի արեւուն տակ նետուած ձիւնագնդակի»: Եթէ մեր նպատակը ձիւնհալը դանդաղեցնել է, Հայաստանի դերը ճշգրտօրէն է: Այլ խօսքով, սփիւռքի մէջ հայու ինքնութեան պահպանման գծով Հայաստան կրնայ կարեւոր ներդրում ունենալ յատկապէս կրթական ու մշակութային մարզերէն ներս: Յարգ կատարուած աշխատանքը եղած է մակերեսային ու պարագայական: Հետեւողական ու երկարաշունչ ծրագիրներու մշակումը խիստ հրամայական է: Այս հեռանկարով պէտք է ծրագրուի Հայաստան-սփիւռք գործակցութիւնը:

2) Ազգի մը ինքնութեան ամուր կռուաններէն մէկը լեզուն է: Հայոց լեզուի դասաւանդութիւնը հայ դպրոցէն ներս ու անոր գործածութիւնը մեր ընտանիքներէն ու կառոյցներէն ներս զգալի կերպով կը նահանջէ: Տակաւին չեմ ուզեր անդրադառնալ օտար դպրոցին օտարացնող ներկայութեան՝ հայ կեանքէն ներս: Հայերէնը մայրենի լեզու, իսկ տեղական լեզուն առօրեայ լեզու նկատելու մտայնութիւնը սկսած է լայն տեղ գրաւել մանաւանդ արեւմտեան գաղութներէն ներս: Ինչպէ՞ս կարելի է գործնապէս կասեցնել մայրենիէն մեզ հեռացնող այս ընթացքը: Հայ կեանքէն ներս օտար լեզուի աճող ներկայութեան դիմաց, արդեօք հայ լեզուն պէ՞տք է նկատել ինքնութեան էական յատկանիշ, թէ՞ որպէս հաղորդակցութեան միջոց:

3) Աւանդական գործօններու վրայ հիմնուած ինքնութիւնը դարձած է դիւրաբեկ՝ համաշխարհայնացած ընկերութեան մէջ ապրող սփիւռքի հայուն համար: Արդեօ՞ք հարկ է մեր ժառանգական ինքնութեան գործօններն ու բաղադրիչ տարրերը վերաքննութեան ու վերանորոգութեան ենթարկել եւ կամ մտածել ինքնաճանաչման նոր գործօններու մասին: Արդեօ՞ք բաւարար է հայ ըլլալու ինքնագիտակցութիւնը նկատել հիմքը ինքնութեան, եւ լեզուն ու կրօնը (օտարախօս հայեր, համէնահայեր եւ իսլամացած հայեր) սոսկ ժառանգական ինքնութեան պատկանող տարրեր: Ի՞նչ կրնան ըլլալ նման մօտեցման դրական ու բացասական հետեւանքները:

4) Ինքնագիտակցութիւն՝ կը նշանակէ պատկանելիութիւն, որ իր կարգին կ'ենթադրէ մասնակցութիւն: Երբ մեր կառոյցները սկսած են դառնալ ժամանակավրէյ ու անոնց հայակերտումի ու հայապահպանման դերը՝ լուսանցքային, արդեօ՞ք պէտք է բաւարարուիլ սոսկ հայ ըլլալու

ինքնագիտակցութիւնը պահելով հայուն մէջ: Միւս կողմէ, հայ ըլլալու ինքնագիտակցութիւնը կենդանի ու առողջ պահող միջավայրին ու կարելիութիւններուն բացակայութեան, պատկանելիութեան ու մասնակցութեան ուրիշ ի՞նչ միջոցներ կարելի է ստեղծել հայու ցիրուցան բեկորներուն համար:

5) Հայուն ինքնագիտակցութեան ամրապնդման մէջ խորհրդանշներն ու տրիպարները ճշդորոշիչ դեր ունին՝ դիմանալու համար միջավայրի ու ժամանակի ժանգին ու փոշիին: Խ. Աբովեան կ'ըսէ՝ «Մասիս առաջիս էր կանգնած միշտ, որ մատով ցոյց էր տալիս, թէ ի՞նչ աշխարհի ծնունդ եմ ես...», եւ այլ տեղ մը կը վկայէ. «Հայկ, Վարդան, Տրդատ, Լուսաւորիչ քնած տեղս էլ ինձ ասում էին, որ էս իրանց որդին եմ...»: Ներկայ աշխարհի ժխտին մէջ ապրող հայը իր երազին մէջ կը տեսնէ՝ արդեօք իր ինքնութիւնը կերտող ու պաշտպանող մեր պատմութեան խորհրդանշներն ու տրիպարները... Արդեօ՞ք մեր ժառանգած խորհրդանշներուն ու տրիպարներուն առընթեր անհրաժեշտ է ստեղծել նորերը՝ նոր սերունդներուն կեանքին իմաստ ու դիմագիծ տալով:

6) Մեր պատմութեան ընթացքին յատկապէս Կիլիկիոյ մէջ կրցած ենք ներազգայինի ու անդրազգայինի միջեւ երկխօսութիւն մը յառաջացնել այնպիսի մօտեցումով, որ անդրազգայինը նպաստէ ներազգայինի առաւել հարստացման: Սփիւռքի հայուն ինքնութիւնը եթէ քննական երկխօսութեան ու ներդաշնակ յարակցութեան ճամբով չկարենայ բացուիլ իր շրջապատին, պիտի մեկուսանայ՝ ուղղուելով դէպի գունաթափում ու ձուլում: Սարոյեան, ընդունելով հանդերձ թէ իր գրութեան լեզուն անգլերէն է, միջավայրը Ամերիկան է, կ'աւելցնէ, թէ՝ «ոգին, որ կը ստիպէ ինծի գրել, հայ է... որովհետեւ ես չեմ կրնար իմ ինքնութեան մասին մտածել հայութենէն դուրս...»: Արդարեւ, «այլալեզու հայ», «այլալեզու հայ երգիչ», «այլալեզու հայ գրող» կամ «այլալեզու հայ արուեստագէտ» եւ «հայկական ծագում» հասկացողութիւնները սկսած են լայն տեղ գրաւել հայ իրականութենէն ներս, եւ քիչ մը ամէն տեղ: Արդ, ինչպէ՞ս կրնանք նման պիտակներով մեր շուրջը կամ մեզմէ հեռու գտնուող հայերը մօտեցնել մեր կեանքին ու զանոնք պատուաստել իրենց արմատներուն կառչած մնալու յանձնառութեամբ: Միւս կողմէ, ինչպէ՞ս կրնանք հայ ընտանիքէն ներս «օտար»-ին ներկայութիւնը հայացնել:

7) Ինքնագիտակցութիւնը պէտք է ամրացուի ազգային գաղափարախօսութեան վրայ, այլապէս ինքնութեան բաղադրիչ գործօններու բացակայութեան աստիճանաբար պիտի խամրի: Արդարեւ, մեր պահանջատիրութիւնը, ամբողջական Հայաստանի տեսլականը, բնականաբար Հայաստանի հզօրացման ու Արցախի անկախութեան ամրապնդման հետ միատեղ ամուր հիմքը կը կազմեն մեր ազգային գաղափարախօսութեան: Ազգային գաղափարախօսութիւնը, իր կարգին, անհրաժեշտ է, որ ամրացուի մեր հոգեւոր, մշակութային ու բարոյական արժէքներու համակարգին ու հէնքին վրայ, այլապէս կը վերածուի պարագայական ու զգացական պոռթկումներու, երեւոյթ մը, որ սկսած է զգալի դառնալ յատկապէս մեր նոր սերունդին մօտ: Արդեօ՞ք կարելի է հայ ըլլալու նուազագոյն արժեքափ նկատել՝ «կը յիշեմ, կը յիշեցնեմ ու կը պահանջեմ, որովհետեւ հայ եմ» ինքնագիտակցութիւնը ու աշխատիլ զայն մտածելակերպի ու գործելակերպի վերածել, յատկապէս՝ հայ կեանքէն կտրուած ու օտար շրջանակներուն մէջ ապրող հայերուն մօտ:

Այսօր փաստօրէն սփիւռքի հայուն ինքնութիւնը արտայայտող տարբեր կերպերով ու պատկերներով շրջապատուած ենք. ո՞րն է իտէալը, ընդունելին կամ մերժելին. ի՞նչ չափանիշներով կարելի է նման արժեւորում կատարել: Եթէ պատմութենէն ժառանգուած ինքնութիւնը նկատենք միակ չափանիշը, կրնանք անելի մատնուիլ: Հարկ է ըլլալ իրապաշտ: Մեր ինքնութիւնը երաշխաւորող արժէքները փաստօրէն սկսած են փոշիով ծածկուիլ, ինքնութեան գործօնները իրենց ուժականութիւնը կորսնցնել, իսկ գոյապայքարի մեր գէնքերը՝ ժանգոտիլ: Այս ընթացքով, ժամանակի ժանգին ու համաշխարհայնացած աշխարհի ահաւոր հոսանքներուն դիմաց կրնայ մնալ միայն երբեմն-երբեմն զգացական պոռթկումներով արտայայտուող «հայկական ծագում» ունենալու գիտակցութիւնը...:

Ամերիկա ուսանողութեանս օրերէն հետեւեալ պատկերները կը մնան թարմ՝ յիշողութեանս մէջ. հանդիսութեան մը ընթացքին համայնքի ղեկավարներէն մէկը խօսելով հայապահպանման մասին՝ ըսաւ, որ հայութիւնը ո՛չ միայն մեր լեզուով ու մշակոյթով կարելի է պահել, այլ նաեւ՝ հայկական խոհանոցով...: Իսկ հոգեւորական մը դասախօսութեան ընթացքին շեշտեց, որ մեր պապերը հայերէնով խօսեցան Աստուծոյ

հետ, Ամերիկայի մէջ մենք նաեւ անգլերէնով պիտի խօսինք Աստուծոյ հետ...: Վերջերս Անթիլիաս այցելող օտար պատուիրակութեան մը անդամներէն մէկը մօտեցաւ ինծի ու ըսաւ՝ ես թուրք եմ, սակայն ներքնապէս հայ եմ, որովհետեւ մեծ մայրս հայ եղած է...: Դարձեալ վերջերս, Միացեալ Նահանգներէն եկած հայորդիներու խումբին մաս կազմող պատանիի մը հարց տուի՝ հա՞յ ես, թէ՞ ամերիկացի: Հակառակ Պուրճ Համուտէն արտագաղթած իր հօր զգուշ ըլլալու հրաւիրող նայուածքին՝ պատանին համարձակ կերպով պատասխանեց՝ ես ամերիկացի՛ եմ...:

Այս տխուր պատկերներուն դիմաց կը հանդիպինք նաեւ հայու ինքնութեան կառչած մնալու գօտեպնդիչ երեւոյթներու: Այսպէս, երբ Պարսկաստանի մէջ հաւաքական հայ կեանքէն հեռու գտնուող Անգալի գիւղը այցելեցի, ուր կը բնակին քանի մը տասնեակ հայ ընտանիքներ, եկեղեցւոյ պատին վրայ խոշոր տառերով արձանագրուած տեսայ հետեւեալ բառերը. «Օտար քամի որքան փչի, մեզ իր փոշով չի ծածկի...»: Վենեզուելայի հայ գաղութին տուած այցելութեանս ընթացքին, հանդէսին պատանի մը սպանական շեշտով արտասանեց Պ. Սեւակի հետեւեալ բառերը՝ «Կանք, պիտի լինենք ու դեռ շատանանք...»: Ետեւս նստող ծերունի մը մըմնջեց՝ «Տղա՛ս, այս ընթացքով՝ ինչպէ՞ս եւ մինչեւ ե՞րբ...»:

Սփիւռքի մէջ պիտի շարունակենք նման հակասական պատկերներուն հանդիսատես ըլլալ, բայց ծերունիին ցաւազին բառերով՝ մինչեւ ե՞րբ...:

Գոյութիւն՝ կը նշանակէ ինքնութիւն, ինքնութիւն՝ կը նշանակէ գոյութիւն: Արդ, կա՛մ հա՛յ ենք, կա՛մ տեղացի՝ հայկական ծագումով: Արդեօ՞ք այս արմատական մօտեցման կառչած պէտք է մնանք եւ կամ պէտք է փորձենք ինքնութեան այս երկու ըմբռնումներուն միջեւ ներդաշնակ յարակցութիւն ու գոյակցութիւն մը ստեղծել՝ պահելով հայկականը, որպէս մեր

ինքնութեան միջուկը ու հիմքը, եւ պայմաններու համաձայն, հայկական ինքնութիւնը շաղախելով տեղական գոյներով ու համեմներով:

Կարելի՞ է արդեօք յեղաշրջել դէպի նահանջ ուղղուած սփիւռքի ընթացքը: Բնականաբար արմատական լուծումը հայրենադարձութիւնն է: Միթէ հնարաւոր է եւ ճի՞շդ մեր պատմութեան այս հանգրուանին նման քայլի դիմել: Սակայն հնարաւոր է ու անհրաժեշտ՝ իրենց գաղութներէն հեռացող հայերը ուղղել դէպի Հայաստան: Բոլոր պայմաններուն մէջ Հայաստանը է՛ եւ կը մնայ ողջ հայութեան վախճանական միակ հասցէն:

Վերջապէս, կարելի՞ է արդեօք սփիւռքի մէջ հայու ինքնութիւնը պահել նո՛յն բիւրեղութեամբ ու հզօրութեամբ: Ահա մեծ մարտահրաւէրը՝ մեր դիմաց: Նահանջի ալիքներուն յանձնուիլը ինքնասպանութիւն է, իսկ նահանջի ալիքներուն դէմ աւանդական զէնքերով պայքարիլը՝ անիրատես մարտավարութիւն ու ապարդիւն ռազմավարութիւն: Անհրաժեշտ է, հետեւաբար, ինքնապաշտպանութեան մեր զէնքերը վերանորոգել ու արդիականացնել. առաջին՝ մեր գաղութներու կեանքին կազմակերպչական ու ժականութիւն ու կենսունակութիւն տալով, երկրորդ՝ ինքնաճանաչման ազդու մեթոտներ ու ուղիներ ճշդելով եւ ինքնութեան նոր մոտենելեր ու չափանիշներ որոնելով, երրորդ՝ սփիւռքի հայուն ինքնահասկացողութիւնը վերստեղծելով ու ինքնագիտակցութիւնը ամրապնդելով՝ համահունչ տուեալ միջավայրին ու ներկայ պայմաններուն:

Այս հարցերն ու հարցադրումները, տազնապներն ու մարտահրաւէրները քննարկելու կոչուած է այս հաւաքը՝ իրապաշտ ոգիով ու քննական մօտեցումով:

ՏՆՕՐՀՆԷՔ
Տնօրհնէք փափաքող ընտանիքները,
թող բարեհաճին դիմել
Տ. Գառնիկ Աւ. Քհնյ. Գոյունեանի,
հեռաձայնելով
514 909 5203 թիւին:

ԹԵՐԹԻԿԻ ԱԽՈՐԴ ԹԻԷՐԸ
ԿՐՆԱՔ ՊՏՄԵԼ
www.sourphagop.net
ԿԱՅԵԶԻՆ ՎՐԱՅ

ՀՐԷԱՆՊԱՆԵՐՈՒՄ ԱՅԵԼՈՒԹԻՄ
Բարեհաճեցէք հեռաձայնել
Արժ. Տ. Գառնիկ
Աւ. Քհնյ. Գոյունեանի.
514 909 5203 թիւին: